

mgr Ewelina Dziewońska-Chudy
Wydział Humanistyczny UJD w Częstochowie
Instytut Literaturoznawstwa

Wieszczowie na prowincji.

*Działalność częstochowskiego Oddziału Towarzystwa Literackiego
im. Adama Mickiewicza w latach 1956-2016*

Streszczenie

Wieszcz to jedno z kluczowych pojęć romantycznej krytyki literackiej, wchodzące w zakres zarówno estetyki, jak i romantycznego światopoglądu, otwierające dyskusję na temat atrybutów, którymi powinien charakteryzować się poeta. Użycie tej kategorii w tytule rozprawy podkreśla z jednej strony niezwykle konsekwentną pracę częstochowskiego Oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza nad propagowaniem i utrwalaniem dorobku polskich wieszczów narodowych w lokalnym środowisku. Z drugiej – metaforycznie konstatuje status skupionych w nim osobowości – niespełnionych twórców, badaczy, hobbystów, przekonanych co do własnej misji.

Niniejszej praca w sposób możliwie najbardziej wyczerpujący pokazuje działalność i funkcjonowanie częstochowskiego Oddziału, od momentu powstania w 1956 roku aż do 2016 roku, w którym uroczyście obchodzono jego 60-lecie. W rozprawie została podjęta próba udowodnienia tezy, iż Oddział prowadził działalność społeczno-oświatową na prowincji, tworząc literaturę i kulturę zaangażowaną w służbie narodu, podtrzymując tradycje romantyczne i patriotyczne, a także animując lokalne życie artystyczne i naukowe. Wokół Oddziału skupieni byli miejscowi nauczyciele oraz inni przedstawiciele inteligencji zainteresowani literaturą oraz kultywowaniem pamięci o polskich wieszczach i badaczach związanych z regionem częstochowskim.

Warto podkreślić, iż od momentu powstania Oddział starał się przekazywać i popularyzować w Częstochowie najważniejsze romantyczne i uniwersalne wartości, jakie niesie literatura i tradycja. Silna potrzeba wspólnego, aktywnego potwierdzenia narodowej tożsamości cechowała twórczość nie tylko romantycznych indywidualistów. Była widoczna także na częstochowskiej prowincji, wśród lokalnych działaczy, społeczników i badaczy

literatury. Częstochowski Oddział Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, propagując idee sztuki narodowej, jednocześnie podjął się eksponowania literackiej odmienności i osobliwości regionu. Świadomie eksponował tematy i motywy regionalne, lokalny koloryt twórczości oraz częstochowską gwarę jako tworzywo. Oddział Towarzystwa, któremu patronuje Adam Mickiewicz, został utworzony na literackiej i kulturalnej prowincji i przez 60-lecie swojej działalności dążył do związania lokalnego środowiska z kulturą narodową. Stał się także matczynikiem pisarzy, którzy odegrali znaczną rolę w ogólnopolskim życiu literackim.

Celem pracy jest przedstawienie dziejów częstochowskiego Oddziału w nawiązaniu do historii Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza powstałego w 1886 roku we Lwowie, które miało charakter naukowy i zajmowało się badaniami nad życiem i twórczością poety, wydawaniem jego dzieł oraz upowszechnianiem kultu wieszczka. Po 1900 roku Towarzystwo rozszerzyło zakres swoich zainteresowań na całe dzieje literatury polskiej oraz całokształt zagadnień związanych z wiedzą o literaturze i krytyką literacką.

Praca ma charakter monograficzny, opiera się na badaniach źródłowych. W rozprawie posłużono się metodą analizy dokumentów, dokonano wypisów ze źródeł archiwalnych, takich jak: kroniki, protokoły zebrań, dokumenty związane z funkcjonowaniem instytucji, artykuły prasowe. Przeprowadzono wywiady z byłymi i z obecnymi członkami/członkami honorowymi Towarzystwa, z byłymi (jeszcze żyjącymi) oraz obecnymi prezesami i członkami Zarządu. Zapoznano się także z literaturą przedmiotu, najważniejszymi opracowaniami monograficznymi, publikacjami ukazującymi przemiany w życiu literacko-kulturalnym Częstochowy przed i po 1945 roku, zwłaszcza charakterystykę lokalnego środowiska polonistycznego oraz opracowania dotyczące działalności i funkcjonowania częstochowskiego Oddziału.

Zebrane fakty uporządkowano w sposób chronologiczny i problemowy. Praca składa się z pięciu rozdziałów, poprzedzonych wprowadzeniem. Rozdział pierwszy nawiązuje do recepcji literatury romantyzmu na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX wieku, przedstawia elementy historii Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza we Lwowie oraz ukazuje, jak konstituował się kult polskiego wieszczka i pamięć o nim. Rozdział drugi poświęcony został szczegółowej genezie częstochowskiego Oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza na tle życia literackiego i kulturalnego Częstochowy przed i po 1945 roku. Ukazuje tym samym miasto jako miejsce o specyficznych warunkach

bytowych i rozwojowych dla środowisk twórczych. Rozdział trzeci prezentuje życie i działalność Józefa Mikołajtisa, pierwszego przewodniczącego Oddziału Towarzystwa, polonisty i społecznika w jednej osobie. Została w nim także scharakteryzowana najważniejsza książka Mikołajtisa, poświęcona historii literatury ziemi częstochowskiej. W rozdziale czwartym ukazano funkcjonowanie Oddziału w latach 1987-2016, za kadencji kolejnych prezesów: Józefa Wójcickiego, Barbary Kubickiej-Czekaj, Krzysztofa Czajkowskiego oraz Elżbiety Wróbel. Ostatni rozdział charakteryzuje potencjał intelektualny osób skupionych wokół częstochowskiego Oddziału, w szczególności podkreśla jego działalność wydawniczą, wskazuje najistotniejsze i niekomentowane dotąd publikacje członków oraz przedstawia najważniejsze działania organizacyjne Towarzystwa.

Niniejsza rozprawa porządkuje także życie literackie i kulturalne Częstochowy, pokazuje wzajemne powiązania i zależności między twórcami i działającymi w tym okresie instytucjami. Inspiracją do zainteresowania historią literatury najbliższej okolicy stało się funkcjonowanie lokalnych stowarzyszeń i towarzystw naukowych. Działalność częstochowskiego Oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza w latach 1956-2016 stała się miejscem odniesienia dla wielu ciekawych i ważnych zjawisk literackich, kulturowych i oświatowych, o których można przeczytać w niniejszej pracy.

Częstochowa, 10.01.2022

Ewelina Dziewońska-Chudy